

RATVLARER tibi Philippe Praesul,
non minus uitæ ornamentis, quàm sum-
morum ducum imaginibus clarissime,
quod tãti muneris honore sis auctus, ni
compertum haberem, quàm inuitus susceperis, quãcũq;
grauate optimi maximicũq; principis CAROLI au-
toritate fueris adactus, cuius alioqui charitati nihil
non eras daturus. Atq; hæc ipsa res spem nobis certissi-
simam facit, fore, ut cum laude perfungaris suscepto,
quandoquidem Plato uir exquisitissimi, planeq; diuini
iudicij, non alios existimat ad Rempub. gerendam
idoneos, quàm eos qui huc nolentes pertrahũtur. Au-
get autem nostram de te fiduciam, quoties in mētem
uenit, & cui tu succedas fratri, & quo patre sitis ambo
profecti. Nam Daud germanus tuus, uir eruditus iu-
xta ac prudēs, per multis annis sic locum istum tenuit,
ut suis ornamentis, plurimum splendoris ac dignita-
tis addiderit ipsi muneri, per se licet amplissimo, mul-
tis ille quidem modis magnus ac suspiciendus, sed in
hoc præcipue salutaris Reip. quod nihil ducebat anti-
quius pace publica, hac quoq; in parte patrem PHILIP-
PVM Burgundiæ ducem referens, uirum nulla
non re maximum, sed tamen pacis artibus cũ primis
insignem, & æternæ hominum memoriæ commēda-
tum.

tum. Qui tibi hoc etiam impensius erit exprimendus, ut nō tantum filius patri, sed ut PHILIPPVS Philippo respondeas. Intelligit iam dudum tua prudentia, quid abs te populus uniuersus expectet. Triplex onus humeris sustines, patris exemplum ac fratris, tū horum temporum fata (quid enim aliud dicam?) nescio quomodo ad bellum pertrahentia. Vidimus ipsi nuper, ut quidam amicis quā hostibus grauiores, nihil intentatum reliquerint, ne bellorum aliquando finis esset: rursus ut uix expresserint alij qui Reip. principē ex animo bene uolunt, ut pacem cū Francis semper optandam, hisce uero temporibus etiam necessariam amplecteremur. Cuius sanè rei indignitas mouit animum meum, ut tum pacis undique profligata querimoniam scriberem, quo nimirum hac ratione, iustissimum animi mei dolorem uel ulciscerer, uel lenirē. Libellum ad te, ceu primitiolas nouo Episcopo debitas mitto, quo diligentius tueatur tua celsitudo pacē utcunq; partam, si non patiar eam obliuisci quanto negotio nobis consisteret. Bene uale.

E 2 QV E /

QVERELA PACIS VNDIQVE GENTIVM
 EIECTAE PROFLIGATAEQVE,
 AVTORE D. ERASMO
 ROTERODAMO.

PAX LOQVITVR.

I ME licet immerentem, suo tamen commodo, sic auersarentur, eiecerent, profligarētque mortales, meam modo iniuriam & illorū iniquitatem deplorarem: nunc cū me profligata, protinus fontem omnis humanae felicitatis ipsi à semet arceant, omniumq̄ calamitatum pelagus sibi accersant, magis illorū mihi defflenda est infelicitas, quàm mea iniuria: & quibus irasci tantum maluissim, horum dolere uicem, hos commiserari compellor. Nam utcunq̄ amantē ab se propellere, inhumanum est: bene merentē auersari, ingratum: parentem ac seruatricem omnium affligere, impium. Caterum tot egregias comoditates quas mecum adfero, sibimetipsis inuidere, proq̄ his ultro tam tetram malorum omnium lernam accersere, an non hoc extremae cuiusdam dementiae uidetur? Sceleratis irasci par est, at sic furis actos, quid aliud quàm defflere possumus? Qui non alio sanè nomine magis defflendi sunt, quàm quod ipsi sese non defflent, nec alio magis infelices, quàm quod infelicitatem suam non sentiunt, quādo nō

do nonnullus gradus est ad sanitatem, morbi sui magnitudinem agnoscere. Etenim si ego sum Pax illa diuorum simul & hominum uoce laudata, fons, parens, altrix, ampliatrix, tutatrix rerum bonarum omnium, quas uel cœlum habet, uel terra, si sine me nihil usquã florens, nihil tutum, nihil purum, aut sanctum, nihil aut iucundum hominibus aut gratum superis: si contra hæc omnia, bellum semel omnium malorum, quicquid usquam est in rerum natura, Oceanus quidã est, si huius uitio subito marcescunt florentia, dilabuntur aucta, labascunt fulca, pereunt bene condita, amarescunt dulcia: deniq; si res est adeo nõ sancta, ut omnis pietatis ac religionis sit maxime præsentanea pestis, si nihil hoc uno infelicius hominibus, nihil inuisius superis, quæso per Deum immortalem, quis credat istos homines esse, quis credat ullam sanæ mentis micã inesse, qui me talem, tantis impendijs, tantis studijs, tanto molimine, tot technis, tot curis, tot periculis, studēt eicere, tantumq; malorum uelint tam chare emere? Si me ad istum modum spernerent feræ, leuius ferrē, & in me admissam cõtumeliam naturæ imputarem, quæ ingenium immite inseuisset, si mutis pecudibus essem inuisa, cõdonarem inscitæ, propterea quod his ea uis animi negata sit, quæ sola dotes meas queat perspicere. At õ rem indignã ac plusquã prodigiosam, unum animal ædidit natura, ratione præditum,

ac diuinæ mentis capax, unum beneuolentiæ concordiæq; genuit, & tamen apud quantumlibet efferas feras, apud quantumuis brutas pecudes, mihi citius locus sit, quàm apud homines. Iam tot orbium cœlestium, licet nec motus sit idem, nec uis eadem, tamen ipsi tot iam seculis constant uigentq; fœdera. Elementorū pugnantes inter se uires, æquabili libramine pacē æternam tuentur, & in tanta discordia, consensu, commercioq; mutuo concordiam alunt. In animantium corporibus quàm fidus membrorum inter ipsa cōsensus, q̄ parata defensio mutua? Quid tam dissimile quàm corpus & anima? Et tamen quàm arcta necessitudine cōnexuerit hæc duo natura, nimirum declarat ipsa diuulsiō. Proinde ut uita nihil aliud est, quàm corporis & animæ societas, ita sanitas omnium corporis qualitatum cōcentus est. Animantia rationis expertia in suo quæq; genere ciuilitate, concorditerq; degunt. Armenitatim uiuunt elephanti, gregatim pascuntur sues & oues, turmatim uolant grues & graculi, habent sua cōmitia ciconiæ, pietatis etiã magistræ, mutuis officijs sese tuentur Delphini, nota est formicarum & apum inter ipsas concors politia. Sed quid de his loqui pergo, quæ tametsi ratione uacant, sensu non uacant? In arboribus, in herbis amicitiam possis agnoscere. Steriles sunt quædã, nisi marem adiugas, uitis ultimum amplectitur, uitē amat persica. Usque adeo quæ nihil sentiunt,

tiunt, tamen pacis beneficiū sentire uidentur. Sed hæc
rursum ut sentiendi uim non habent, ita quod uitam
habeant, ijs quæ sentiūt finitima sunt. Quid æque bru-
tum atq; saxorum genus? Dicas tamen his quoq; pa-
cis & concordiaē sensum inesse. Ita Magnes ferrum ad
se trahit, attractum tenet. Quid quod inter imma-
nissimas etiam feras conuenit? Leonum inter ipsos fe-
ritas non dimicat. Aper in aprum non uibrat dentem
fulmineum, lynxi cum lynce pax est, draco non sæuit in
draconem, luporum concordiam etiam prouerbia no-
bilitarunt. Addam, quod magis etiam mirum uidea-
tur, impij spiritus, per quos cœlitum atq; hominū con-
cordia primum dirupta est, & hodie rumpitur, tamen
inter se fœdus habent, suamq; illam qualemq; ty-
rannidem consensu tuentur: solos homines, quos o-
mnium maxime decebat unanimitas, quibusq; cum
primis opus est ea, neq; natura tam alijs in rebus po-
tens & efficax conciliat, nec institutio cōiungit, nec tot
ex consensu profecturae commoditates conglutinant,
nec tantorum deniq; malorum sensus & experientia
in mutuum amorem redigit. Figura communis omni-
um, uox eadem, & cum cætera animantium genera cor-
porum formis potissimum inter se differant, uni ho-
mini indita uis rationis, quæ ita sit illis inter ipsos cō-
munis, ut cum nullo sit reliquorum animantium com-
munis. Vni huic animanti sermo datus, præcipuus ne-
cessitudinum

cessitudinum conciliator, Inſita ſunt communiter diſciplinarum ac uirtutum ſemina, ingenium mite placidumq̄, & ad mutuam beneuolentiam propenſum, ut per ſe iuuet amari, & iucūdum ſit de alijs uel gratis benemereri, niſi quis prauis cupiditatibus, ceu Circes pharmacis corruptus, ex homine degenerarit in beluam. Hinc eſt uidelicet, quod uulguſ quicquid ad mutuam beneuolentiam pertinet, humanum appellat, & humanitatis uocabulum non iam naturam nobis dedaret, ſed mores hominis natura dignos. Addidit laſchrymas, exorabilis ingenij documentum, quo ſi quid forte inciderit offenſæ, & amicitiaſ ſerenitatem nubecula aliqua offuſcarit, facile redeant in gratiam. En quorū rationibus natura concordiam docuit? Nec his tamē contenta mutuaſ beneuolentiaſ lenocinijs, amicitiam homini non ſolam iucundam eſſe uoluit, uerum etiam neceſſariam. Eoſq̄ tum corporum, tum animorum doctes ita partita eſt, ut nemo ſit omnium tam inſtructus, quin infirmorum etiam officio nonnunquam adiuuetur, nec eadem attribuit omnibus, nec paria, ut hæc inæqualitas mutuiſ amicitijſ æquaretur. Alijs in regionibus alia proueniunt, quo uel uſus ipſe mutua doceret commercia. Cæteris animātibus ſua tribuit arma præſidiaq̄, quibus ſeſe tuerentur, unum hominem produxit inermem, atq̄ imbecillum, nec prorſus aliter tutū, quā̄m foederē mutuaſq̄ neceſſitudine. Ciuitates reperit

rit necessitas, & ipsarum inter se societatem docuit necessitas, quo ferarum ac prædonum uim iunctis uiribus propellerēt. Adeo nihil est in rebus humanis, qđ ipsum sibi sufficiat. In ipsis statim uitæ primordijs perisset hominum genus, nisi conditum propagasset cōiugalis concordia, nec enim nasceretur homo, & mox natus interiret, atq; in ipso uitæ limine uitam amitteret, nisi obstetricum amica manus, nisi nutricum amica pietas, succurreret infantulo. Atq; in hunc usum uehementissimos illos pietatis igniculos inseuit, ut patētes etiam illud ament, quod nondum uiderunt. Adiecit mutuam liberorum erga parentes pietatem, ut illorum imbecillitas horum præsidijs uicissim subleuaretur, fieretq; illa cūctis quidem ex æquo plausibilis, sed Græcis aptissime dicta ἀντιπελάγωσις. Accedūt huc cognitionum & affinitatum uincula. Accedit in nonnullis ingeniorum, studiorum formæq; similitudo, certissima beneuolentiæ conciliatrix, in multis arcanus quidam animorum sensus, ac mirus ad mutuū amorem stimulus, quem ueteres admirati numini seu genio ascribebant. Tot argumentis natura docuit pacē cōcordiamq; tot illecebris ad eam inuitat, tot laqueis trahit, tot rebus compellit. Et post hæc quæ nam ista tam ad nocendum efficax Erinnyis, his omnibus disruptis, dissectis, discussis, insatiabilem pugnandi furiam inseuit humanis pectoribus? Nisi primū admiratio-

F nem,

nem, deinde sensum etiam mali adimeret assuetudo, quis crederet humana mente præditos istos, qui sic iugibus diffidens, litibus, bellis inter sese certant, rixantur, tumultuantur? Postremo rapinis, sanguine, caedibus, ruinis sacra profanaque miscet omnia: nec ulla tam sancta fœdera, quæ illos in mutuam perniciem debacchantes queant dirimere. Ut nihil etiam accesserit, satis erat commune hominis uocabulum, ut inter homines conueniret. Sed esto nihil apud homines profecerit natura, quæ plurimum ualet & in beluis, itane nihil & apud Christianos ualuit Christus? Parum efficax sit doctrina naturæ, quæ maximam uim habet in his quoque quæ sensu uacant: cæterum cum hac multo præstantior sit doctrina Christi, cur ea se profitentibus non persuadet id quod unum omnium maxime suadet, nempe pacem mutuamque beneuolentiam, aut saltem hæc tam impiam efferamque belligerandi insaniam dedocet? Cui hominis uocabulum audio, mox accurro uelut ad animal mihi proprie natum, confidens fore ut illic liceat acquiescere: cum Christianorum audio titulum, magis etiam aduolo, apud hos certe regnaturam etiam me sperans. Sed hic quoque pudet ac piget dicere, Fora, Basilicæ, curiæ, templa sic undique litibus perstrepunt, ut nusquam apud Ethnicos æque. Adeo, ut cum bona pars humanæ calamitatis sit aduocatorum turba, tam men hæc etiam ad litigantium undas paucitas sit, ac solitudo.

litudo. Ciuitatem aspicio, spes ilico oboritur, inter hos saltem conuenire, quos eadem cingūt mœnia, eadem moderantur leges, & uelut una uectos nauī commune continet periculum. Sed ô me miseram, quàm hic quoq; dissidijs omnia uitata cōperio, adeò ut uix domum ullam reperire liceat, in qua mihi sit diēs aliquot locus. Sed plebē omitto, quæ maris ritu, suis æstibus rapitur, in principum aulas, uelut in portum quendā me recipio. Erit, inquā, certe apud hos locus paci, plus hi sapiūt quàm uulgus, ut qui sint plebis animus, atq; oculus populi. Tum eius uices gerunt, qui doctor est & princeps concordia, à quo quidem cum omnibus, tum his præcipue sum commendata. Et omnia bene pollicentur. Video blandas cōsalutationes, amicos cōplexus, hilares computationes, cæteraq; officia humanitatis. At ô rem indignam, apud hos nec umbrā ueræ concordia licuit cernere. Fucata, fictaq; omnia, factionibus apertis, clancularijs dissidijs ac simulatibus corrupta sunt uniuersa. Denique adeò apud hos non esse sedem paci comperio, ut hinc potius omnium bellorum fontes ac seminaria. Quò me posthac conferā infelix, posteaquàm toties fefellit spes? At principes fortasse magni sunt potius quàm eruditi, magisq; ducuntur cupiditatibus, quàm recto animi iudicio. Ad eruditorum greges confugiam, Bonæ literæ reddunt homines, Philosophia plusquàm homines, Theolo-

gia reddit diuos. Apud hos certe dabitur conquiescere, tot circumactæ ambagibus. Verum prohdolor, en hic quoq; bellorum aliud genus, minus quidem cruentum, sed tamen nō minus insanum. Schola cum schola dissidet, & ceu rerum ueritas loco commutetur; ita quædam scita non trañciunt mare, quædam non superant alpes, quædam non tranant Rhenum, imò in eadem academia cum rhetore bellum est dialectico, cum iureconsulto dissidet theologus. Atq; adeo in eodem professionis genere, cum Thomista pugnat Scotista, cum reali nominalis, cum Peripatetico Platoniscus, adeo ut ne in minutissimis quidē rebus inter hos cōueniat, ac sæpenumero de lana caprina atrocissime digladiantur, donec disputationis calor ab argumentis ad conuitia, à conuitijs ad pugnos incrudescat, & si res pugionibus aut lanceis non agitur, stylis ueneno tinctis sese confodiunt, dentata charta dilacerant iniuriam, alter in alterius famam letalia linguarum uibrat spicula. Quòd me uertam, toties experta mihi data uerba? Quid superest, nisi una ueluti sacra anchora Religio? Huius professio licet sit Christianorum omnium communis, tamen eam isti peculiariter profitentur titulo, cultu, ceremonijs, qui uulgo sacerdotum cognomento commendantur. Hos itaq; procul intuenti cuncta spem faciunt, portum mihi paratum esse. Arridēt uestes cædida; meoq; colore insignes, uideo cruces pa-

cis symbola, audio dulcissimū illud fratris cognomē,
 eximiae charitatis argumētum, audio salutationes pa-
 cis, lato omine felices, cerno rerum omnium commu-
 nionem, coniunctum collegium, templum idem, leges
 easdem, conuentus quotidianos. Quis hic non confi-
 dat paci locum fore? Sed ô rem indignam, nusquam
 ferè collegio cōuenit cum episcopo, parum hoc, nisi &
 ipsi inter sese factionibus scinderentur. Quotusquisq;
 sacerdos est, cui non sit cum aliquo sacerdote lis? Pau-
 lus rem nō ferendam censet, quod Christianus litiget
 aduersus Christianum, & sacerdos cum sacerdote, epi-
 scopus cum episcopo certat? Verū his quoq; forsitan
 ignoscat aliquis, quod longo iam usu propemodū in
 prophanorum consortium abierunt, posteaquā ea-
 dem cum illis cœperūt possidere. Age fruantur ij sanè
 suo iure, quod ceu præscriptione sibi uindicāt. Vnum
 hominum genus superest, qui sic astricti sunt religio-
 ni, ut etiam si cupiant, nullo pacto queant excutere, nō
 magis profecto, quā testudo domū. Sperarē apud
 hos mihi fore locum, nisi toties frustrata spes me pro-
 fus desperare docuisset. Et tamen ne quid intentatum
 relinquā, experiar. Quæris exitum? A nullis resilij ma-
 gis. Nam quid sperem, ubi religio cum religione dissid-
 det? Tot factiones sunt, quot sunt sodalitia, Domini-
 cales dissident cum Minoritis, Benedictini cum Ber-
 nardinis, tot nomina, tot cultus, tot ceremoniæ studio

diuersæ, ne quid omnino conueniret, sua cuiq; placet,
 aliena damnat & odit quisq;. Quin idem sodalitiū
 factionibus scinditur, obseruantes insectantur Cole-
 tas, utriq; tertium genus, quod à conuentu cognomē
 habet, cum nihil inter istos conueniat. Iam ut par est,
 omnibus rebus diffisa, optabam uel in uno quopiam
 monasteriolo latitare, quod uere tranquillū esset. Inui-
 ta dicam, quod utinam non esset uerissimum, nullum
 adhuc reperi, quod non intestinis odijs ac iurgijs esset
 infectum. Pudor sit recensere, quā nihili de nugis tri-
 cisq; quantas cieant pugnas uiri senes, barba pallioq;
 uerendi, postremo, ut sibi uidentur, impense tum eru-
 diti, tum sancti. Arridebat spes nonnulla, fore, ut alicui
 inter tot coniugia qualiscunq; daretur locus. Quid
 enim non pollicetur, domus communis, fortuna com-
 munis, lectus communis, liberi communes? Denique
 corporum ipsorum ius mutuū, ut unum potius ho-
 minem credas è duobus conflatum, quā duos? Huc
 quoq; sceleratissima illa Eris irrepsit, totq; uinculis cor-
 pulatos dirimit dissidijs animorū. Et tamen inter hos
 citius cōtingat locus, quā inter eos, qui tot titulis, tot
 insignibus, tot ceremonijs absolutam charitatem pro-
 fitentur. Tandem illud in uotis esse cœpit, ut saltem in
 unius hominis pectore daretur locus. Ne id quidem
 contigit, idem homo secum pugnat, Ratio belligerat
 cum affectibus, & insuper affectus cum affectu cōstitit
 etatur.

ctatur, dū aliò uocat pietas, aliò trahit cupiditas: rursum aliud suadet libido, aliud ira, aliud ambitio, aliud auaritia. Et huiusmodi cum sint, non pudet tamen illos appellari Christianos, cum modis omnibus dissideant ab eo, quod Christo præcipuum est ac peculiare. Vniuersam eius uitam contemplare, quid aliud est quàm concordia muticq; amoris doctrina? Quid aliud inculcant eius præcepta, quid parabola, nisi pacem, nisi charitatē mutuā? Egregius ille uates Esaias, cum caelesti afflatus spiritu, Christum illum rerum omnium conciliatorem uenturum annunciaret, num scapam pollicetur? num urbium euerforem? num bellatorem? num triumphatorem? Nequaquam. Quid igitur? Principem pacis. Siquidem cum omnium optimum principē intelligi uellet, ab ea re denotauit, quā omnium optimam iudicasset. Neq; mirum ita uisum Esaiæ, cum Syllius Ethnicus Poëta hunc in modum de me scripserit,

Pax optima rerum, quas homini natura dedit.

Concinit huic mysticus ille Citharædus: Et factus est, inquiens, in pace locus eius. In pace dixit, nō in tentorijs, non in castris. Princeps est pacis, pacem amat, offenditur dissidio. Rursum Esaias: Opus iustitiæ pacem appellat, idem sentiens, ni fallor, quod sensit Paulus ille, & ipse è Saulo turbulento redditus trāquillus, & pacis doctor, cum charitatem caeteris omnibus arcani spiritus

ni spiritus dotibus anteponeus, quo pectore, qua facundia meum encomium detonuit Corinthijs? Cur enim non gloriatur sic laudari à uiro tā laudato? Is aliàs Deum pacis appellat, aliàs pacem Dei uocat, palàm indicans hæc duo sic inter sese cohærere, ut ibi pax esse non possit, ubi Deus non adsit: nec illic esse Deus possit, ubi pax non adsit. Itidem & pacis angelos in diuinis libris uocatos legimus, pios ac Dei ministros, ut per se liqueat, quos belli angelos oporteat accipi. Audite strenui bellatores, uidete sub cuius signis militatis, nimirum illius, qui primus dissidiū seuit inter Deū & hominem. Quicquid calamitatū sentit mortalitas, huic dissidio debet acceptum ferre. Friuolum est enim quod arguantur quidam, in arcanis literis Deū exercituum, & Deum ultionum dici. Permultum enim interest inter Iudæorum Deum, & Christianorū Deū, etiam si suapte natura unus & idē Deus est. Aut si nobis quoq; placent tituli ueteres, age sit exercituum Deus, modo acies intelligas uirtutum concentum, quarū præsidio uitia demoliuntur homines pij. Sit ultionū Deus, modo uindictam accipias, uitiorum correctionem, ut cruentas strages, quibus Hebræorum libri referri sunt, non ad laniandos homines, sed ad impios affectus è pectore profligandos referas. Sed ut quod institutum erat, persequamur, quoties absolutam felicitatem significant arcanae literæ, pacis nomine id declarant.

Confutatio.

clarat. Velut Esaias: Sedebit, inquit, populus meus in pulchritudine pacis. Et alius: Pax, inquit, super Israël. Rursum Esaias admiratur pedes annunciantium pacem, annunciantium bona. Quisquis Christum annunciat, pacem annunciat. Quisquis bellum prædicat, illud prædicat, qui Christi dissimillimus est. Age iam, quæ res dei filium pellexit in terras, nisi ut mundum patri reconciliaret: ut homines inter se mutua & indissolubili charitate conglutinaret: postremo, ut ipsum hominem sibi faceret amicum? Mea igitur gratia legatus erat, meum agebat negocium. Atque ob id Solomonem sui typum ferre uoluit, qui nobis εἰρηνοποιός, id est pacificus dicitur. Quantumuis magnus erat Dauid, tamen quia bellator erat, quia sanguine fuerat inquinatus, non sinitur extruere domum domini, non meretur hæc parte gerere typum Christi pacifici. Iam illud interim perpende bellator, si prophanant bella, numinis iussu suscepta gestaque, quid facient quæ suasit ambitio, quæ ira, quæ furor? Si pium regem polluit effusus sanguis Ethnicorum, quid faciet tam ingens effusio sanguinis Christiani? Obsecro te Christiane princeps, si modo uere Christianus es, contemplantur tui principis imaginem, observa quomodo regnum suum inierit, quomodo progressus sit, quomodo hinc decesserit, & mox intelliges quomodo abs te geri uelit, nimirum ut summa curarum tuarum pax sit, & concordia. Nato iam Christo,

G num

num bellicis tubis insonant angeli: Clangorem tubarū audiere Iudæi, quibus bellare permiffum est. Hæc congruebant auspicia, quibus fas erat odiffe inimicos. At genti pacificæ longe aliam cantionem canunt pacis angeli. Num classicum canunt? Num uictorias, triumphos, trophæa cę pollicentur? Minime. Quid tandem? pacem annunciant, congruentes cum prophetarum oraculis, & annunciant non ihs, qui cædes spirant ac bella, qui feroces ad arma gestiunt, sed qui bona uoluntate propensi sint ad concordiam. Prætexant quæ uelint suo morbo mortales, ni bellum amarent, nõ sic iugibus bellis inter se conflictarentur. Age Christus ipse iam adultus, quid aliud docuit, quid aliud expressit, quàm pacem? Pacis omine suos subinde salutat, Pax uobis, eam cę salutandi formam suis præscribit, uelut unice dignam Christianis. Atq; huius præcepti non immemores Apostoli, pacem præfantur in suis Epistolis, pacem optant ihs, quos unice diligunt. Rem præclaram optat, qui salutem optat, sed felicitatis summam precatur, quisquis pacem precatur. Hanc ille toties in omni uita commendatam, uide quãta sollicitudine commēdet moriturus, Diligatis, inquit, inuicem sicut dilexi uos. Ac rursus: Pacem meã do uobis, pacem relinquo uobis. Auditis quid relinquat suis: num equos? num satellitium? num imperium? num opes? nihil horum. Quid igitur? pacem dat, pacẽ relinquit, pacem.

pacem cum amicis, pacem cum inimicis. Iam illud mihi consideres uelim, quid à coena mystica, iam imminente mortis tempore, supremis illis precibus flagitarit à patre. Rem opinor haud uulgarem poposcit, qui se sciebat impetraturum quicquid peteret. Pater, inquit, sancte, serua eos in nomine tuo, ut sint unum, sicut & nos. Vide quæso, quàm insignem concordiam exigat in suis Christus: nō dixit, ut sint unanimes, sed ut sint unum, neq; id quocunq; modo, sed sicuti nos, inquit, unum sumus, qui perfectissima & ineffabili ratione sumus idem, & illud obiter indicans, hac una uia seruandos esse mortales, si mutuam inter sese pacem aluerint. Porrò quod huius mundi principes insigni quopiam suos notant, quo possint à cæteris dignosci, præsertim in bello. Vide qua tandem nota Christus insignierit suos, non alia uidelicet, quàm mutuae charitatis. Hoc inquit, argumento cognoscent homines uos esse meos discipulos, non si sic aut sic uestiamini, non si his aut his uestiamini cibis, nō si tantum ieiunatis, non si tantum psalmorum exhausieritis, sed si dilexeritis inuicem, neq; id sanè uulgari modo, sed quemadmodū ego dilexi uos. Innumera sunt philosophorum præcepta, uaria sunt Moyfi, plurima regum ædicta, unicum est, inquit, præceptū meum, ut ametis inuicem. Idem orandi formam suis præscribens, nōne in ipso statim initio mire admonet concordia Christi

stianæ: Pater, inquit, noster. Vnius est precatio, una
 communis omniū est postulatio, una domus, eadēq;
 familia sunt omnes, ab uno patre pendent omnes, &
 qui conuenit eos iugibus bellis inter sese conflictari:
 Quo ore compellas communem patrem, si in fratris
 tui uiscera ferrum stringis? Iam quoniam unum hoc
 uoluit altissime insidere suorum animis, quot symboli-
 lis, quot parabolis, quot præceptis concordiae studium
 inculcauit? Se pastorem uocat, suos oues. Et obsecro,
 quis unquam uidit oues pugnantes cum ouibus? Aut
 quid faciūt lupi, si grex ipse semet inuicem lacerat? Cū
 se uitis stirpem uocat, suos uero palmites, quid aliud
 quàm expressit unanimitatem? Portentum uideatur
 piaculis procurandum, si in eadem uite palmes cū pal-
 mite bellet: & ostentum nō est, si Christianus pugnet
 cum Christiano? Postremo si quid omnino Christia-
 nis sacrosanctum est, certe sacrosanctum esse debet, ac
 penitus animis illorum insidere, quæ Christus extre-
 mis illis mandatis tradidit, ueluti testamentum con-
 dens, ac filijs ea cōmendans, quæ cuperet illis nunquā
 uenire in obliuionē. Aut quid aliud in his docet, man-
 dat, præcipit, orat, nisi mutuū inter ipsos amorem?
 Quid illa sacrosancti panis, & calicis philotesij cōmu-
 nio, nisi nouam quandam & indissolubilem concordia-
 m sanxit? Cæterum quando sciebat non posse cōsta-
 re pacem, ubi de magistratu, de gloria, de opibus, de
 uindicta.

vindicta certamen est, ideo penitus affectus eiusmodi reuellit ex animis suorum, uetat in totum ne malo resistant, iubet ut & de male merentibus bene mereantur si possint, bene precentur male precâibus. Et Christiani sibi uidentur, qui ob quantumuis leuem iniuriam, magnâ orbis partem in bellum pertrahunt: Præcipit ut qui in suo populo sit princeps, is ministrum agat, nec alia re præcellat alijs, nisi quod melior sit, & pluribus proffit. Et non pudet quosdam ob pusillam accessiunculam, regni pomœrijs addêdam, tantos ciuile tumultus: Docet auium & liliorum ritu in diem uiuere. Vetat sollicitudinem in posterum diem extendere, uult totos è cælo pendere, diuites omnes excludit à regno cælorum: & nō uerentur quidam ob pecuniolam non exolutam, fortasse nec debitam, tantum humani sanguinis effundere: Atque his temporibus hæ uel iustissimæ suscipiendi belli causæ uidentur. Profecto haud aliud agit Christus, iubens ut unum quiddam à se discant, miti esse animo, minimeq; feroci. Cum iubet relinqui donariū ad aram, nec prius offerri, quàm cum fratre reditum sit in gratiam, nōne palàm docet rebus omnibus antepōendam esse concordiam, nec ullam uictimam esse Deo gratam, nisi commendante me: Respuebat Deus Iudaicum munus, fortassis hœdum, aut ouem, quod à dissidentibus offerret: & Christiani sic inter sese belligerantes, sacrosanctam
 G 3. illam

illam uictimam audent offerre: Iam cū se gallinæ pullos sub alas aggreganti facit ad similem, q̄ apto simbolo depinxit concordiam: Ille congregator est, & qui conuenit Christianos esse miluios: Eodē pertinet, quod lapis dictus est angularis, utrunq; parietem cōmittens & continens: & qui conuenit, ut huius uicarij totum orbem ad arma cōmoueāt, regnaq; regnis cōmittant: Summum illum conciliatorem habent principem, ut iactant, & nullis rationibus ipsi sibi possunt reconciliari. Cōciliauit ille Pilatū & Herodem, & suos in concordiam redigere non potest: Petrum adhuc se miſudæum, qui in præſenti capitis discrimine, dominū ac præceptorē tueri parabat, obiurgat ipse qui defendebat, gladiūq; iubet recondere: & Christianis ob leuissimas causas nunquā nō expromptus districtusq; est gladius, idēq; in Christianos. An ille se gladij præſidio defensum uelit, qui moriens deprecatur pro necis autoribus: Omnes Christianorum literæ, siue uetus legas Testamentum, siue nouum, nihil aliud quàm pacem & unanimitatem crepāt, & omnis Christianorū uita nihil aliud quàm bella tractat: Quæ nam est hæc plusquàm ferina feritas, quæ tot rebus nec uinci potest, nec leniri: Quin potius aut Christianorum titulo gloriari desinant, aut Christi doctrinam expriment concordia. Quousq; uita pugnabit cum nomine: Insignite quantumlibet ædes uestesq; crucis imagine,

gine, non agnoscat Christus symbolum, nisi quod ipse præscripsit, uidelicet cōcordiæ. Congregati uident euntem in cœlum, congregati iubentur operiri spiritum cœlestem. Et inter congregatos se semper uersaturum promiserat, ne quis speraret usquam in bellis adesse Christū. Iam igneus ille spiritus, quid aliud est quàm charitas? Nihil igne communius, citra dispendium ullum ignis igni accenditur. Vis autem cognoscere spiritum illum cōcordiæ parentem esse? exitum uide. Erat, inquit, cunctis cor unum, & anima una. Tolle spiritū e corpore, continuo dilabitur omnis illa membrorum compago. Tolle pacem, & perit omnis Christianæ uitæ societas. Tot hodie sacramentis infundi cœlestem spiritum affirmant Theologi. Si uerum prædicāt, ubi peculiaris spiritus illius effectus, cor unum & anima una? Sin fabulæ sunt, cur tantum honoris hisce rebus defertur? Atq; hæc sanè dixerim, quo magis Christianos suorum morum pudeat, nō quo sacramentis aliquid detraham. Nam quod populum Christianum Ecclesiam uocari placuit, quid aliud quàm unanimi-
 tis admonet? Qui conuenit castris & Ecclesiæ? Hæc aggregationem sonat, illa dissidium: si pars Ecclesiæ gloriariis esse, quid tibi cum bellis? si ab Ecclesia semotus es, quid tibi cum Christo? Si eadem omnes habet domus, si communem habetis principem, si eidem militatis omnes, si sacramentis iisdem estis iniati, si iisdem gaudetis.

gaudetis donatiuis, si h̄isdem alimini stipendijs, si com-
 mune petitur præmium, quid ita inter uos tumultua-
 mini? Videmus inter impios istos commilitones, qui
 mercede ad cædis peragenda ministerium cōducti ue-
 niunt, tantam esse concordiam, nō ob aliud, nisi quod
 sub h̄isdem militant signis, & pietatem profitentes tot
 res non conglutinant? Itane nihil agitur tot Sacramē-
 tis? Baptismus communis omnium, per hūc Christo
 renascimur, & execti mundo Christi membris inseri-
 mur. Quid autem tam idem esse potest, quàm eiusdē
 corporis membra? Ab hoc igitur, neq; seruus est quis
 quam, neq; liber, neq; Barbarus, neq; Græcus, neque
 uir, neq; fœmina, sed omnes idem in Christo sunt, qui
 omnia redigit in cōcordiam. Scythas ita iungit pau-
 lulum sanguinis utrinq; gustati è calice, ut pro amico
 nihil contentur & mortem oppetere, Ethnicis etiam
 sancta est amicitia, quam mensa communis concilia-
 uit: & Christianos cœlestis ille panis, ac mysticus ille
 calix non continet in amicitia, quam ipse sanxit Chri-
 stus, quam illi quotidie renouant, ac repræsentāt sacri-
 ficjs? Si nihil illic egit Christus, quorsum opus hodie
 tot ceremonijs? si rem seriam egit, cur sic à uobis negli-
 gitur, quasi rem ludicram ac scenicam egerit? Audet
 quisquam ad sacram illam mensam amicitiae symboli-
 cum, audet ad pacis conuiuium accedere, qui bellū de-
 stinat in Christianos, & eos parat perdere, pro quibus
 seruandis

seruandis mortuus est Christus, eorum haurire san-
 guinem, pro quibus suum sanguinē fudit Christus?
 O pectora plusquàm adamantina, in rebus tam mul-
 tis consortium est, & in uita tam inexplicabile dissidi-
 um? Eadem nascendi lex omnibus, eadem senescendi
 moriendiq; necessitas. Eundem generis principem ha-
 bent omnes, eundē religionis autorem, eodem omnes
 redempti sanguine, iisdem omnes initiati sacris, iisdē
 aluntur sacramētis, quicquid ex his redit muneris, ab
 eodem proficiscitur fonte, & ex æquo commune est o-
 mnibus. Eadem omnium Ecclesia, denique præmium
 idem omnium. Quin cœlestis illa Hierusalem, ad quā
 suspirant uere Christiani, à pacis uisione nomen ha-
 bet, cuius interim Ecclesia typum sustinet. Et qui sit, ut
 hæc tantopere discrepet ab exēplari? Adeo nihil pro-
 mouit tot uis solers natura, nihil ipse Christus perfe-
 cit tot præceptis, tot mysterijs, tot symbolis? Vel ipsa
 mala conciliant & malos, iuxta prouerbium: Christia-
 nos inter se, nec bona, nec mala ulla conciliant. Quid
 humana uita fragilius, quid breuius? quot ea morbis,
 quot casibus obnoxia? Et tamen cum plus habeat ex
 sese malorum, quàm ut ferri possit, tamen maximam
 malorum partem ipsi sibi accersunt dementes. Tanta
 cæcitas humanos animos occupat, ut nihil horū per-
 spiciat. Sic præcipientes aguntur, ut omnia naturæ Chri-
 sticę uincula, omnia fœdera rumpāt, dissecent, diffrin-
 gant.

H

gant. Pugnant passim atq; assidue, tumultuandi nec
 modus, nec finis. Colliditur gens cum gente, ciuitas cū
 ciuitate, factio cum factione, princeps cum principe, &
 ob duorum homuncionum, qui mox uelut epheme-
 ra sint interituri, seu stultitiam, seu ambitionē, res hu-
 mana sursum deorsum miscentur. Missas faciam uere
 rum bellorum tragœdias. Repetamus decem ab hinc
 annis acta, ubi non gentium crudelissime pugnatum
 est terra, maricq;: Quæ regio non Christiano sangui-
 ne commaduit? Quod flumen, quod mare, non hu-
 mano cruore tinctum est? Et ô pudor, pugnat immar-
 nius, quàm Iudæi, quàm Ethnici, q̄ feræ. Quicquid
 bellorum Iudæis gestum est aduersus Allophylos, id
 Christianis gerendum erat aduersus uitia, quibus nūc
 cum uitijs conuenit, cum hominibus bellum est. Et ta-
 men Iudæos diuina iussio ducebat ad pugnam. Chri-
 stianos, si pretextibus detractis, rem uere aestimes,
 transuersos rapit ambitio, agit ira pessimus consultor,
 pertrahit habendi nunquam satiata cupiditas. Atque
 his ferè cum exteris res erat, Christianis cum Turcis
 fœdus est, inter ipsos bellum. Iam Ethnicos tyrannos
 ferè gloriæ sitis ad bellum extimulabat, atq; hi tamen
 sic Barbaras atq; efferas nationes subigebant, ut uin-
 ti expediret, & uictor de uictis benemereri studeret.
 Dabant operam, ut quàm fieri posset, incruenta esset
 uictoria, quo simul & uictori honesta fama præmiū
 esset,

esset, & uictis solatium uictoris benignitas. At pudet
 meminisse, quàm pudendis, quàm friuolis de causis,
 Christiani principes orbem ad arma cõcitant. Hic ob-
 soletum ac putrem aliquẽ titulum, aut reperit, aut cõ-
 mentus est. Quasi uero ita magni referat, quis regnũ
 administret, modo publicis commodis recte consula-
 tur. Ille causatur omissum nescio quid in fœdere centũ
 capitum. Hic illi priuatim infensus est, ob sponsam in-
 terceptam, aut scõmma liberius dictum. Et quod est
 omnium sceleratissimum, sunt qui tyrãnica arte, quod
 populi cõcordia potestatem suã labefactari sentiant,
 dissidio stabiliri, subornent qui data opera bellum ex-
 citent, quo simul & coniuictos dirimant, & infelicem
 populum licentius expilent, id procurant scelestissimi
 quidam, qui populi malis aluntur, & quibus pacis tem-
 pore non multum est quod agant in Repub. Quæ
 Tartarea furia uenenum hoc in pectus Christianum
 potuit immittere? Quis hãc tyrannidem docuit Chri-
 sticolæ, quam nec Dionysius ullus, nec Mœzentius ul-
 lus, nec Phalaris ullus nouit? Beluæ uerius quàm ho-
 mines, & sola tyrannide nobiles, nec usquam cordati
 nisi ad nocendum, nec unquam concordēs, nisi ad op-
 primendam Rempub. Et hæc qui gerũt, pro Christia-
 nis habentur, audent humano sanguine undiq; pollu-
 ti, ad sacras ædes, ad sacras aras accedere. O pestes in
 extremas insulas deportandas. Si Christiani corporis

unius membra sunt, cur non gratulatur quisq; alienæ felicitati? Nunc propè iusta mouendi belli causa uideatur, regnum finitimum, rebus omnibus paulo florentius. Etenim si uerum fateri uolumus, quid aliud commouit, & hodie commouet tam multos ad armis lassendum Franciæ regnum, nisi quod est unū omnium florentissimum? Nullum latius patet, nusquam sentus augustior, nusquam Academia celebrior, nusquam concordia maior, & ob hoc ipsum potestas summa. Nusquam æque florent leges, nusquam illibator religio, nec Iudæorum cōmercio corrupta, uelut apud Italos, nec Turcarum aut Maranorū uicinia infecta, quæ admodum apud Hispanos & Hungaros. Germania, ne quid dicā de Bohæmis, in tot regulos dissecta est, ac regni ne species quidem ulla. Sola Francia ceu flos illibatus Christianæ ditionis, & uelut arx quædam tutissima, si qua fors tempestas ingruat, tot modis impetit, tot artibus incessitur, nec ob aliud, nisi cuius gratia cōueniebat gratulari, si qua uana Christianæ mentis esset in istis. Atq; his tam impijs factis prætextitur titulus pius, sic sternunt uiam ad propagandum imperium Christi. O rem monstruosam, parum consultum putant Reipub. Christianæ, nisi pulcherrimam ac felicissimam ditionis Christianæ partem subuerterint. Quid quod in his tractandis feras etiam ipsas feritate præcedunt? Non omnes pugnant beluæ, nec fera

rum, nisi in diuersum genus conflictatio est, quemadmodum & ante diximus, sæpius inculcandum, quo magis inhæreat animis. Vipera nõ mordet uiperam, nec lynx lyncem discerpit. Ac rursus illæ cum pugnant, suis pugnant armis, illas armauit natura: homines inermes natos, ô deum immortalem, qualibus armis armat ira? Tartareis machinis impetût Christiani Christianos. Quis enim credat bombardas, hominis inuentum esse? Nec illæ tam densis agminibus in mutuum exitium ruunt. Quis unquam uidit decem leones cum decem tauris congregari? At quoties uiginti millia Christianorum cum totidem Christianis ferro decertant? Tanti est lædere, tanti est haurire sanguinem fratrum. Nec illis ferè bellum est, nisi cum fame, aut cura sobolis in rabiem agit. At Christianis quæ tam leuis iniuria est, ut non uideatur idonea bellandi occasio? Si faceret ista plebes, ut cunq; prætexi poterat inscitia. Si iuuenes, excusari poterat ætatis imperitia. Si prophani, non nihil eleuaret atrocitatem facti personæ qualitas. Nunc ab ijs potissimum uidemus oriri bellorum semina, quorum consilio moderationeq; populi motus componi conueniebat. Contemptum illud & ignobile uulgus condit egregias urbes, conditas ciuilitate administrat, administrando locupletat. In has irrepunt satrapæ, & ceu fuci, quod aliena partum est industria, surripiunt, & quod à plurimis bene congestum est, à paucis male

cis male dissipatur, quod recte conditum, crudelissime
 diruitur. Quod si prisca non meminerunt, repetat qui
 uolet, secum hisce duodecim annis gesta bella, causas
 expendat, comperiet omnia principū gratia suscepta,
 magno populi malo gesta, cum ne tantillum quidem
 ad populum attineret. Iam quod olim fœdum habebatur
 apud Ethnicos, caniciem galea premere, ut inquit
 ille, id apud Christianos laudi ducitur. Turpe senex
 miles Nasoni, & istis magna res est bellator septuagenarius.
 Imò ne sacerdotes quidē ipsos pudet, quos olim Deus
 nec in sanguinaria illa & inclementi lege Moyſi, uoluit
 ullo sanguine pollui: non pudet Theologos Christianæ
 uitæ magistros, nō pudet absolūtæ religionis professores,
 nō pudet episcopos, nō pudet Cardinales & Christi uicarios,
 eius rei autores ac faces esse, quam Christus tantopere
 detestatus est. Qui conuenit mitræ & galeæ? Quid pedo cū
 gladio? Quid Euangelico codici cum clypeo? Qui cōuenit
 pacis omine salutare populum, & orbem ad turbulentissimas
 pugnas concitare? pacem dare lingua, re bellum immittere?
 Tun' eodem ore quo Christum pacificum prædicas, bellum
 laudas, eademq; tuba Deum canis & satanam? Tun' apud
 concionem sacram, cuculla tectus, ad cædem incitas
 simplicem populū, qui ex ore tuo doctrinam expectabat
 Euangelicam? Tun' apostolorum occupans locum, pugnantia
 doces cum apostolorum

stolorum præceptis? An nõ uereris, ne quod de Christi præconibus dictum est, Quàm speciosi pedes nunciantium pacem, nunciantium bona, nunciantium salutem, in diuersum uertatur, Quàm scæda lingua sacerdotum, adhortantium ad bellum, incitantium ad mala, prouocantium ad perniciem? Apud Romanos adhuc impie pios, qui pontificium maximum iniret, ex more confirmabat iureiurâdo, se manus ab omni sanguine puras seruaturum, adeo ut ne læsus quidem ulcisceretur. Atq; huius sacramenti fidem cõstanter præstitit Titus Vespasianus, imperator Ethnicus, idq; laudi datur à scriptore Ethnico. At õ prorsus sublatam è rebus humanis frontem, apud Christianos Deo dicati sacerdotes, & qui his quoq; sanctius aliquid præ se ferunt monachi, ad cædes, ad strages inflammât principum ac plebis animos. Et Euangelij tubam Martis tubam faciūt, obliti dignitatis suæ sursum ac deorsum cursitant, nihil non tum faciunt, tum patiuntur, dum bellum excitent: & per hos principes alioqui fortassis quieturi, ad pugnam inflammantur, quorum auctoritate tumultuantes sedari conueniebat. Imò quod est prodigiosius, belligerantur ipsi, idq; earum rerum gratia, quas & apud impios contempserunt philosophi, quarumq; cõtemptus proprius ac peculiaris est uiris apostolicis. Ante paucos annos, cum fatali quodam morbo mundus ad arma raperetur, Euangelij præcones,
hoc

hoc est . Minores ac Dominicani quidam è suggesto
 sacro classicum canebāt, & ultro ad furiam propensos
 magis accendebant . Apud Britannos animabant in
 Gallos, apud Gallos animabāt in Britannos. Omnes
 ad bellum instigabant. Ad pacem nemo prouocabat,
 præter unum aut alterū, quibus penè capitale fuit me
 uel nominasse . Cursitabant ultro citroq; sacrosancti
 præfules, & dignitatis & professionis suæ oblitī, publi-
 cum orbis morbum opera sua exacerbantes, tum hinc
 Iulium pontificem Romanum, hinc reges ad matur-
 randum bellum instigantes, perinde quasi non satis
 ipsi sua sponte insanirent, & tamen hanc manifestariā
 insaniam magnificis titulis præteximus. Huc patrum
 leges, huc piorum hominum scripta, huc arcana scri-
 pturæ uerba impudentissime detorquemus, ne dicam
 impie. Imò iam eò propè redijt res, ut stultum & im-
 pium sit aduersus bellum hiscere, & id laudare quod
 in primis ore Christi laudatum est . Parum consulere
 populo, parū fauere principi uidetur, qui sua serit rem
 omnium saluberrimam, & ab omnium pestilētissima
 dehortetur. Iam ipsa castra sequuntur sacrifici, præsent
 in castris episcopi, & relictis ecclesijs suis, Bellonæ rem
 agunt. Imò gignit iam bellum sacerdotes, gignit epi-
 scopos, gignit Cardinales, quibus Campi legatus ho-
 norificus titulus, & apostolorum successoribus dignus
 habetur. Quo minus mirum, si Martem spirant, quos
 Mars

Mars genuit. Et quo malum sit insanabilius, tantam impietatem pietatis specie prætexunt. Vexilla crucem habent. Miles impius, & nummis aliquot ad lanienā ac cædem cōductus, crucis insigne præfert, & belli symbolum est, quod solum dedocere bellū poterat. Quid tibi cum cruce scelerate miles? Istis animis, istis factis, dracones, tigrides, ac lupi conueniebant. Istud signum eius est, qui non pugnando, sed moriēdo uicit, qui seruauit, non perdidit, quodq; cum primis admonere te poterat, cū quibus hostibus tibi res sit, si modo Christianus es, & qua ratione uincendum sit. Tu salutis insigne gestas, ad fratris perniciem properans, & cruce perdis eum, qui cruce seruatus est? Quid quod ab arcanis illis & adorandis sacris, nā hæc quoq; pertrahuntur in castra, in quibus in primis summa Christianorum concordia repræsentatur, curritur in aciem, dirum ferrum in fratris uiscera stringitur, & facinoris omnium sceleratissimi, quo non aliud esse potest impijs spiritibus gratius, Christum faciunt spectatorem, si tamē illic dignatur adesse Christus. Deniq; quod est omnium absurdissimum, in utrisq; castris, in utraque acie crucis signum relucet, in utrisque sacra peraguntur. Quid hoc mostri est? pugnat crux cum cruce, Christus aduersus Christum belligeratur? Hoc signum Christiani nominis hostes terrere solet. Cur nūc oppugnāt, quod adorant? homines non una digni cruce, sed uera. Quæso,

I quid

quid in hisce sacris orat miles, Pater noster? Os durū,
 audes eum appellare patrem, qui fratris tui iugulum
 petis? Sanctificetur nomen tuum. Qui magis dehone-
 stari poterat nomen Dei, quàm istiusmodi inter uos
 tumultibus? Adueniat regnum tuum. Sic oras, qui tā-
 to sanguine tyrannidem tuam moliris? Fiat uoluntas
 tua, quemadmodum in caelo, ita & in terra. Pacē uult
 ille, & tu bellum paras? Panem quotidianum à cōmu-
 ni patre petis, qui fraternas exuris segetes, & tibi quo-
 que mauis perire, quàm illi prodesse? Iam quonā ore
 dices illud? Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos
 dimittimus debitoribus nostris, qui ad paricidium fe-
 stinas? Deprecaris periculum tentationis, qui tuo peri-
 culo fratrem in periculum pertrahis? A malo liberari
 postulas, cuius instinctu sum: mum malum fratri ma-
 chinaris? Plato negat appellandū bellum, quod Græ-
 ci moueāt aduersus Græcos. Seditio est, inquit. Et istis
 sanctum etiā bellum est, quod ob quamlibet causam
 tali milite, talibus armis cū Christiano gerit Christia-
 nus? Ethnicorum leges, culeo insutum in profluentem
 abijciunt, qui ferum fraterno sanguine imbuerit. An-
 minus fratres sunt, quos Christus copulauit, q̄ quos
 sanguinis propinquitas? Et tamen hic premiū est pa-
 ricidio. O miseram bellantium sortem. Qui uincit, pa-
 ricida est: qui uincitur, perit. Nihilo secius paricidio ob-
 noxius, quod paricidio conatus est. Et post hæc exe-
 crantur

crant Turcas uelut impios, & à Christo alienos, quasi uero cum hæc agūt, ipsi Christiani sint, aut quasi Turcis ullum spectaculum exhiberi possit iucūdius, quàm si cōspiciant illos mutuis telis sese cōfodientes. Immo-
lant, ut aiunt, Turcæ dæmonibus, at cum his nulla uic-
tima sit acceptior, quàm si Christianus mactet Chri-
stianum, quæso, quid aliud facis quàm illi? Tum enim
gemina fruuntur hostia spiritus impij, cum pariter &
qui mactat, & qui mactatur sit uictima. Si quis Tur-
cis fauet, si quis amicus est dæmonibus, hostias huius-
modi frequenter offerat. Sed audio iamdudum, quid
excusent homines in suum ipsorum malum ingeniosi. *Consutatio.*
Cogi se queruntur, & inuitos ad bellum pertrahi. De-
trahe personam istam, abijce fucos, tuū ipsius pectus
consule, reperies iram, ambitionem, stultitiam huc per-
traxisse, non necessitatem. Nisi forte hac fini necessita-
tem metiris, si non per omnia satis fiat animo. Ad po-
pulum phaleras, Deus fucis non deluditur. Atq; inter-
rea solennes aguntur supplicationes, magnis clamori-
bus petitur pax, uociferātur immani boatu, ut pacem
nobis dones, te rogamus, audi nos. Nonne iure opti-
mo Deus istis responderit: Quid me rideris? Rogatis
ut depellam, quod ipsi uobis accersitis uolentes? De-
precamini, cuius ipsi uobis estis autores. Si qualibet
offensa bellum parit, cui tandem non est quod quera-
tur? Inter uxorem & maritum incidunt, ad quæ sit cō-
niendum,

niendum, nisi malis dirimi beneuolentiam. Quod si
 quid eiusmodi sit ortū inter principes, quid opus erat
 mox ad arma rapī? Sunt leges, sunt homines eruditi,
 sunt uenerandi Abbates, sunt reuerēdi Episcopi, quo-
 rum salubri consilio tumultus rerum cōponi poterat.
 Cur non hos potius arbitros faciunt, quos haud possunt
 sint tam iniquos nancisci, quin minore malo discessuri
 sint, quàm si armis experiantur? Vix ulla tam iniqua
 pax, quin bello uel æquissimo sit potior. Prius exper-
 de singula, quæ bellū uel postulat, uel adducit, & quan-
 tum lucri feceris intelliges. Summa est Romani ponti-
 ficis autoritas. Ast cum gentes, cum principes impijs
 bellis tumultuātur, idēq; annos aliquot, ubi tum Pon-
 tificum autoritas, ubi potestas Christo proxima? Hic
 certe erat expromenda, nisi ipsi similibus tenerētur cu-
 piditatibus. Vocat Pontifex ad bellum, paretur. Voca-
 cat idem ad pacem, cur non obtemperatur itidem? Si
 pacem malunt, cur Iulio bellandi auctori tam alacriter
 obeditum est, Leoni ad pacem & concordiam prouo-
 canti uix quisquam obtemperat? Si uere sacrosancta
 est Romani pontificis autoritas, certe maxime ualere
 par est, quoties ad id prouocat, qd unice docuit Chri-
 stus. Cæterum quos Iulius ad bellum exitiale potuit
 excitare, cum Leo sanctissimus pontifex nō idem possit,
 tot modis ad Christianam concordiam prouocās,
 declarant sese, Ecclesiæ prætextu, suis seruisse cupidita-
 tibus.

tibus, ne quid dicam acerbius. Si ex animo tædet bel-
lorum, dabo consilium, quo concordiam tueri possitis.
Solida pax haud constat affinitatibus, haud fœderi-
bus hominum, ex quibus frequenter exoriri bella uis-
demus. Repurgandi fontes ipsi, unde malum hoc sca-
tet, prauæ cupiditates tumultus istos pariunt. Et dum
quisq; suis inseruit affectibus, interim affligitur Resp.
nec tamen assequitur hoc ipsum quisq;, quod malis ra-
tionibus affectat. Sapiant principes, & populo sapiât,
non sibi, ac uere sapiant, ut maiestatem suam, ut felici-
tatem, ut opes, ut splendorem his rebus metiant, quæ
uere magnos & excellentes faciunt. Sint eo animo er-
ga Rempub. quo pater erga familiam. Ita se magnū
existimet rex, si quàm optimis imperet: ita felicem, si
suos felices reddiderit: ita sublimem, si quàm maxime
liberis imperet: ita opulentū, si populum habeat opu-
lentum: ita florentem, si ciuitates perpetua pace florē-
tes habeat. Atq; hunc principis animū imitentur pro-
ceres ac magistratus. Omnia Reip. cōmodis metiant,
& hac uia rectius suis cōsuluerint commodis. Rex qui
hoc sit animo, num is facile commouebitur, ut pecuni-
am à suis extorqueat, quam Barbaro militi numeret?
Suos ad famā adiget, ut impios aliquot dūces dicit?
Num is suorum uitam tot periculis obijciat? Nō opi-
nor. Hactenus exerceat imperiū, ut meminerit se ho-
minem imperare hominibus, liberum liberis, postre-

mo Christianum Christianis. Huic uicissim tantū de-
ferat populus, quatenus ad publicam utilitatem cōdu-
cit. Non aliud exiget bonus princeps. Mali uero cupi-
ditates retundet ciuium consensus. Absit utrinque pri-
uati commodi ratio. Plurimum honoris habeatur ijs,
qui bellum excluderint, qui cōcordiam restituerint in-
genio consilioue suo. Deniq; qui hoc modis omnibus
moliatur, non ut maximam militum ac machinarum
uim comparet, sed ut ijs non sit opus. Quod pulcherri-
mum facinus, tot imperatorū unus Diocletianus ani-
mo concepisse legitur. Quod si bellum uitari non po-
test, ita geratur, ut summa malorum in eorum capita
recidat, qui belli dedere causas. Nūc principes tuti bel-
ligerantur, ductores hinc crescunt, maxima malorum
pars in agricolas ac plebem effunditur, ad quos nec at-
tinet bellum, nec ipsi belli causam ullam dederūt. Vbi
principis sapientia, si hæc nō perpendit? ubi principis
animus, si hæc leuia ducit? Inuenienda ratio, qua fiat
ne toties mutantur, ac uelut obambulēt imperia, quod
omnis rerum nouatio tumultū gignat, tumultus bel-
lum. Id facile fiet, si regū liberi intra ditionis fines elo-
centur, aut si quē libeat finitimis adiungere, spes omni-
bus successionis præcisa esto. Nec fas sit principi ditio-
nis portionē ullam uendere aut alienare, perinde qua
si priuata sint prædia, liberæ ciuitates. Nā liberæ sunt
quibus rex imperat, seruiunt quos tyrannus premit.

Nunc

Nūc huiusmodi matrimoniorum uicibus fit, ut apud Hybernos natus, repente imperet Indis, aut qui modo Syris imperabat, subito rex sit Italiae. Fitq; ut neutra regio principem habeat, dum priorem relinquit, & à posteriore non agnoscitur, nimirum ignotus, aliocq; mūdo natus. Atq; interim dum illud parit, dum euincit, dum stabilit, alterum exhaurit proteritq;, nonnunquam amittit utrunq;, dum utrūq; complecti studet, uix alteri administrando idoneus. Semel inter principes conueniat, quid quisq; debeat administrare, ac ditionis fines semel datos, nulla proferat aut contrahat affinitas, nulla cōuellant scœdera. Ita suam quisq; portionem enitetur quàm potest ornatissimam reddere: dum in unam omne studium intendet, hanc conabitur rebus optimis locupletatâ suis liberis relinquere. Atq; hoc sanè pacto futurum est, ut ubiq; floreat omnia. Caterum inter sese, non affinitatibus, aut factitijs sodalitatibus, sed sincera puraq; amicitia copulentur, maximeq; simili comunicq; studio benemerendi de rebus humanis. Principi uero succedat, uel qui genere proximus, uel qui populi suffragijs maxime iudicabit idoneus. Cateris sat sit, inter honestos haberi proceres. Regium est nescire priuatos affectus, & omnia publicis commodis aestimare. Ad hac longinquas peregrinationes uitet princeps, imò pomœria regni nunquam transire uelit, memineritq; dicti longo seculorū consensu

consensu probati, Frons occipitio prior est. Locupletatum se existimet, non si quid alijs ademerit, sed si sua reddiderit meliora. Cum de bello agitur, ne adhibeat in consilium iuuenes, quibus ideo bellum placet, quod experti non sunt quātum habeat malorum: néue eos, quibus expedit turbari publicam tranquillitatē, quiq; populi calamitatibus aluntur, ac saginantur: senes cordatos & integros accersat, & quorū pietas patriæ spectata sit. Nec temere ad unius aut alterius libidinem bellum moueat, quod semel cœptum, haud facile finitur. Res omnium periculosissima, nō nisi totius populi consensu suscipiatur. Belli causæ statim præcidendæ sunt. Ad quædam conniendum, comitas comitatem inuitabit. Nonnunquam emenda pax. Ea si ratione subdlexeris, quid bellum fuerit exhausturum, & quot ciues ab exitio serues, paruo empta uidebitur, etiam si magno emeris, quando præter ciuium tuorum sanguinem, plus erat bello irapendendum. In eas rationem, quantum malorum uitaris, quantum bonorum tuearis, & impendij nō pœnitebit. Fungantur interim suo officio præsules, sacerdotes uere sint sacerdotes, monachi professionis suæ meminerint, theologi quod Christo dignum est doceant. Conspirent omnes aduersus bellū, in hoc latrēt omnes. Pacem publice priuatimq; prædicent, efferant, inculcēt. Tum si minus possint efficere, ne ferro decernatur, certe ne probent, ne inter sint,
ne rei

ne rei uel tam sceleratæ, uel certe tã suspectæ, ipsis au-
toribus, honos habeat. Satis sit in bello cæsis, in pro-
phano sepulchrum dari. Si qui boni sunt in hoc gene-
re, qui certe paucissimi sunt, non ob hæc fraudabuntur
suo præmio. Cæterum impij, quæ maxima turba est,
minus sibi placebunt, honore detracto. De his bellis
loquor, quæ uulgo Christiani cū Christianis, leuibus
aut iniustis de causis committunt. Nec enim idem sen-
tio de his, qui simplici pioq; studio uim incurfantium
Barbarorum depellunt, & suo periculo publicam trã-
quillitatem tuentur. Nunc trophæa sanguine tincta
eorum, pro quorũ salute Christus suum fudit sangui-
nem, reponuntur in templis, inter apostolorũ ac mar-
tyrum statuas, quasi posthac pium sit futurum, nõ fie-
ri martyres, sed facere. Abunde magnum erat, hæc in
foro, aut armario quopiam reposita seruari: in sacras
ædes, quas purissimas esse decet, nihil recipi conuenit,
quod sanguine sit inquinatum. Sed antiquitas in tem-
plis reponebat uictoriæ monumenta. Verum, sed in
quibus sacrificabatur demonibus, non deo. Sacerdo-
tes Deo sacri nusquam adint, nisi ad dirimēda bella.
In hæc si consentiant, si eadem ubique inculcent, pluri-
mum habitura momenti est cōcors autoritas. Quod
si hic fatalis est humani ingenij morbus, ut profusus
absq; bellis durare nequeat, quin potius malum hoc
in Turcas effundit? Tametsi præstabat & hos doctri-

na, benefactis, uitæq; innocentia, ad Christi religionē
 allicere, quàm armis adoriri. Attamen si bellum, ut di-
 ximus, omnino uitari non potest, illud certe leuius sit
 malum, quàm sic impie Christianos inter se commit-
 ti, collidicq;. Si mutua charitas illos nõ adglutinat, cer-
 te coniunget utcuncq; communis hostis, & qualiscūq;
 syncretismus erit, ut absit uera cōcordia. Postremo ma-
 gna pars pacis est, ex animo uelle pacem. Quibus em̄
 pax uere cordi est, hi omnes pacis occasiones arripiūt:
 quæ obstant, aut negligunt, aut amoliuntur, permulta
 ferunt, dum tantum bonum sit incolume. Nūc ipsi bel-
 lorum seminaria quærunt: quod ad concordiam facit,
 eleuant, aut dissimulāt etiam: quod ad bellum tendit,
 ultro exaggerant, exulcerantq;. Pudet referre, ex cuius-
 modi nugis, quantas excitent tragœdias, & ex q̄ mi-
 nuta scintillula, quæ rerū tempestates exoriantur. Tūc
 illud iniuriarum agmen uenit in mentem, & suū quis-
 que malum sibi exaggerat. At benefactorum interim
 profunda obliuio, ut iures affectari bellū. Et sæpe prin-
 cipum priuatum quiddam est, quod orbem ad arma
 compellit. At plusquàm publicū esse debet, ob quod
 bellū suscipiatur. Quin ubi nihil subest causā, ipsi dissi-
 diorum causas sibi fingūt, regionū uocabulis ad odio-
 rum alimoniam abutentes: & hunc stultæ plebis error-
 rem alunt magnates, & in suum abutuntur compen-
 dium, alunt sacerdotes quidā, Anglus hostis est Gal-
 lo, nec

lo, nec ob aliud, nisi quod Gallus est. Scoto Britanus infensus est, nec aliā ob rem, nisi quod Scotus est. Germanus cum Franco dissidet, Hispanus cum utroq;. O prauitatem, disiungit inane loci uocabulum, cur nō potius tot res conciliant? Male uis Britannus Gallo. Cur nō potius bene uis homo homini? Christianus Christiano? Cur res friuola plus apud istos potest, q̄ tot naturæ nexus? tot Christi uincula? Locus corpora dirimit, non animos. Separabat olim Rhenus Gallum à Germano, at Rhenus non separat Christianum à Christiano. Pyrenæi mōtes Hispanos ab Italis seiungunt, at ijdem non dirimunt Ecclesiæ communionem. Mare dirimit Anglos à Gallis, at non dirimit religionis societate. Paulus apostolus indignatur audire inter Christianos has uoces: Ego sum Apollo, ego sum Cephæ, ego sum Pauli, nec impia cognomina sinit secare Christum omnia conciliantem: & nos commune patriæ uocabulū grauem causam iudicamus, cur gens in gentis internitionem tendat? Ne id quidē satis nō nullorum animis bellorum audis, prauē dataq; opera dissidiorum ansas quærunt, ipsam diuidunt Galliam, & ea uocabulis distrahūt, quæ nec maria, nec montes, nec uera regionum nomina distrahunt. E Gallis Germanos faciunt, ne uel nominis consortio coalescat amicitia. Si in actionibus odiosis, uelut diuortij, nec litem facile recipit iudex, nec quamlibet admittit proba

tionem, cur isti in re omnium odiosissima quamlibet
 friuolam causam admittunt? Quin potius id quod res
 est cogitant, mundum hunc communem esse patriam
 omnium, si patriæ titulus conciliat: ab iisdem maiori-
 bus ortos omnes, si facit amicos sanguinis affinitas:
 Ecclesiam unam esse familiam, ex æquo communem
 omnibus, si domus eadem copulat necessitudines, in
 hæc partem ingeniosos esse par est. Toleras quædam
 in socero, non ob aliud nisi quod socer est: & nihil tole-
 ras in eo, qui religionis consortio frater est? Multa con-
 donas generis propinquitati, & nihil condonas affini-
 tati religionis? Certe nullum uinculū arctius alligat,
 quam Christi sodalitas. Cur id solum ob oculos ob-
 uersatur, quod animum exulcerat? Si paci faues, sic co-
 gita potius, in hoc læsit, sed sæpe aliàs profuit, aut alie-
 no impulsu læsit. Postremo, quemadmodū apud Ho-
 merum dissidij causas, quod inter Agamemnonē &
 Achillem intercesserat, in Aten deam reijciunt, qui uo-
 cant ad concordiam: ita quæ excusari non possunt, ali-
 quando fati imputentur, aut malo cuipiā si libet Ge-
 nio, & in hæc odium ab ipsis hominibus transferatur.
 Cur magis ad perniciem suam sapiunt, quam ad tuē-
 dam felicitatem? Cur ad malum, quam ad bonū sunt
 oculatiores? Qui paulo cordatiores sunt, expendunt,
 considerant, circumspiciunt, priusquam priuatū quo-
 que negocium aggrediantur. Et clausis oculis præcipi-
 tes in

res in bellum ipsi sese conijciunt, praesertim cum semel
 admissum, excludi non possit, quin è puſillo fit maxi-
 mum, ex uno plura, ex incruento cruentum, maxime
 cum hæc procella non unum aut alterum affligat, sed
 uniuersos pariter inuoluat. Quod si uulgus hæc parū
 expendit, certe principis & optimatū partes sunt, hæc
 secum reputare. Sacerdotum est ista rationibus omni-
 bus infulcire, uolentibus ac nolentibus ingerere. Hære-
 bunt tandem si nusquam non audiantur. Ad bellum
 gestis: primum inspice, cuiusmodi res sit pax, cuiusmo-
 di bellum, quid illa bonorum, quid hoc malorum se-
 cum uehat, atq; ita rationem ineas, num expediat pa-
 cem bello permutare. Si res quædam admirabilis est,
 regnum undiq; rebus optimis florens, bene conditis
 urbibus, bene cultis agris, optimis legibus, honestissim-
 is disciplinis, sanctissimis moribus: cogita tecū, hæc
 felicitas mihi perturbanda est, si bello. Contrā, si quan-
 do conspexisti ruinas urbiū, dirutos uicos, exusta pha-
 na, desolatos agros, & id spectaculum miserandum, ut
 est, uisum est, cogita hunc esse belli fructum. Si graue
 iudicas sceleratam cōductitiorum militum colluuiem
 in tuam regionem inducere, hos ciuium tuorum malo-
 alere, his inseruire, his blandiri, imò horum arbitrio te
 ipsum ac tuam incolumitatem committere: fac cogites
 hanc esse belli cōditionem. Si abominaris latrocinia,
 hæc docet bellum: si excreras patricium, hoc in bello

discitur . Nam qui uereatur unum occidere cōmotus,
 qui leui autoramēto cōductus tot homines iugulat?
 Si præsentissima Reipub. pestis est, legum neglectus,
 silent leges inter arma. Si fœdum existimas stuprum,
 incestum, & his turpiora, horum omnium bellum ma-
 gister est . Si fons omnium malorum est impietas, &
 religionis neglectus, hæc belli procellis prorsus obrui-
 tur. Si iudicas pessimum esse Reipub. statum, cū plu-
 rimum possunt qui pessimi sunt, in bello regnant sce-
 leratissimi: & quos in pace suffigas in crucem, horū in
 bellis primaria est opera. Quis enim melius per dena
 ducet copias, quàm latro exercitatus? Quis fortius di-
 ripiet ædes, aut spoliabit templa, quàm parietum per-
 fossor, aut sacrilegus? Quis animosius feriet hostē, &
 hauriet ferro uitalia, quàm gladiator, aut paricida? Quis
 æque idoneus ad iniiciendum ignem urbibus aut ma-
 chinis, quàm incendiarius? Quis æque contemnet flu-
 ctus, mariscq; discrimina, ac pirata diutinis prædator-
 nibus exercitus? Vis palàm cernere, quàm res sit im-
 pia bellum, animaduerte per quos geritur. Si pio prin-
 cipi nihil antiquius esse debet, quàm suorum incolu-
 mitas, huic bellū in primis inuisum sit, oportet. Si prin-
 cipis felicitas est imperare felici, pacem potissimū am-
 plecti debet. Si præcipue optandum bono principi, ut
 imperet quàm optimis, bellum detestetur oportet, un-
 de scaturit omnis impietatis sentina. Si suas opes esse
 putat

putat quicquid ciues possident, bellum omnibus rationibus uitet, quod ut felicissime cadat, certe facultates omnium atterit, & quod honestis artibus partum est, in immanes quosdam carnifices erogandum. Iam illud etiam atque etiam perpendant, suam cuique blandi-ri causam, & suam cuique spem arridere, cum illa saepe numero pessima sit, quae commoto uideatur æquissima, & hæc non raro fallit. Sed finge causam iustissimam, finge exitum belli prosperrimum, rationem fac in eas omnium incommodorum quibus gestum est bellum, & commoditatum quas peperit uictoria, & uide num tanti fuerit uincere. Vix unquam uictoria contingit incruenta. Iam habes tuos humano sanguine pollutos. Ad hæc supputa morum, publicæque disciplinæ iacturam, nullo compendio sarcendam. Exhaustis tuum fiscum, expilas populum, oneras bonos, ad facinus excitas improbos, neque uero confecto bello, protinus & belli reliquiae sopitæ sunt. Obsolescunt artes, includuntur negotiorum commercia. Ut hostem includas, prius temetipsum à tot regionibus cogere excludere. Ante bellum omnes finitimæ regionis tuæ erant, pax enim rerum commercio facit omnia communia. Vide quantam rem egeris, nunc uix tua est, quæ maxime tua est ditio. Ut oppidulum excindas, quot machinis, quot tætorijs opus est: Imitatitiam urbem facias oportet, ut ueram ueritas, at minoris aliud uerum oppidum extrui poterat.

Ne

Ne liceat hosti prodire ex oppido, tu exul à patria sub dio dormis. Minoris constaturum erat, ædificare noua moenia, quàm ædificata machinis demoliri. Vt ne computem hic, quod pecuniarum effluit inter exigentium, recipientium, ac ducū digitos, quæ sanè pars est non minima. Quod si horum singula ad uerū calculū reuoces, ni compereris decima impenditorū partem pacem redimi potuisse, patiar æquo animo me profligari undiq̃. Sed parū excelsi animi tibi uideare, si quod remittas iniuriarum: imò nullum est certius argumentum humilis animi, minimeq̃ regij, quàm ulcisci. Maiestati tuæ non nihil decedere putas, si cū finitimo principe agēs, & fortasse cognato, aut affini, fortassis aliàs bene de te merito, de tuo iure decedas aliquantulum. At quanto humiliter deijcis maiestatem tuam, dū barbaris cohortibus, & infimæ sceleratorum feci, nunquàm explendæ, auro subinde litare cogeris, dum ad Cares uilissimos simul ac nocentissimos blandus ac supplex mittis legatos, dum tuum ipsius caput, dum tuorū fortunas illorum credis fidei, quibus nihil est neq̃ pensi, neq̃ sancti. Quod si quid iniquitatis uidebitur habere pax, caue sic cogites, hoc perdo, sed tanti pacē emo. At dixerit argutior aliquis, Facile donarim, si res ad me priuatim pertineat. Princeps sum, negotium publicum, uelim nolim, ago. Nō facile bellum suscipiet, qui nihil nisi publicum spectat. Atqui contrà uidemus omnis

Consutatio.

omneis ferè belli causas ex his rebus nasci, quæ nihil ad populum pertineant. Vis hanc aut illam ditionis partem uindicare, quid istud ad populi negocium? Vis ulcisci, qui filiæ renunciauit, quid hoc ad Rempub. Hæc expendere, hæc perspicere, uere sapientis, uereq; magni est principis. Quis unquã aut latius imperauit, aut splendidius Octauio Augusto? At is curiebat etiam deponere imperiũ, si quem uidisset Reipub. magis salutarem principem. Merito laudata est ab egregijs autoribus uox illa cuiusdam Imperatoris, Pereãt, inquit, filij mei, si quis alius melius sit Reipub. consulturus. Hos animos Reipub. præstiterunt homines impij, quod ad Christi religionem attinet: & Christiani principes usque adeo uilem ducũt populũ Christianũ, ut grauissimo orbis incendio priuatas suas cupiditates uel ulcisci uelint, uel explere? Iã audio quosdam ita tergiuersantes, ut negẽt se tutos esse posse, nisi uim improborum acriter propellant. Cur igitur inter innumeros Imperatores Romanos, soli Antonini Pius & Philosophus petiti non sunt? Nisi quod nemo tutius regnat, quàm qui paratus est & deponere, utpote quod Reipub. gerat, non sibi. Quod si nihil uos mouet, neq; naturæ sensus, neq; pietatis respectus, neque tanta calamitas, certe Christiani nominis probrũ animos uestros in concordia redigat. Quota mundi portio tenetur à Christianis? Atq; hæc tamen est illa ciui-

Consutatio.

L tas in

tas in ædito monte sita, spectaculum facta Deo & ho-
 minibus. At quid sentire putandū est, quid loqui, quæ
 probra in Christum euomere Christiani nominis ho-
 stes, ubi uident Christianos sic inter sese concertare, le-
 uioribus de causis quàm Ethnici, crudelius quàm im-
 pī, machinis tetrioribus quàm ipsi? Quorum inuen-
 tum est bombardæ? Nonne Christianorum? Et quo-
 res sit indignior, his induntur apostolorum nomina,
 insculpuntur diuorū imagines. O crudelis irrisio. Pau-
 lus ille pacis hortator perpetuus, Tartaream machinā
 torquet in Christianum? Si cupimus Turcas ad Chri-
 sti religionem adducere, prius ipsi simus Christiani.
 Nunquam hoc illi credent, si quod est, perspiciāt nisi
 quā magis scuire, quàm apud Christianos, id quod
 Christus unum omnium maxime detestatus est. Et
 quod Homerus Ethnicus demiratur in Ethnicis, cum
 suauium etiam rerū, ut somni, cibi, potus, choreæ, mu-
 sices satietas sit, belli infelicis nullam esse satietatem. Id
 apud eos uerissimum est, quibus ipsum etiam belli uo-
 cabulum abominandum esse oportuit. Roma furiosa
 quondam illa bellatrix, tamen Iani sui templum ali-
 quoties uidit clausum. Et qui conuenit apud uos nul-
 las esse bellandi ferias? Quo nam ore prædicabitis eis
 Christum pacis autorem, ipsi perpetuis dissidijs inter
 uos tumultuantes? Iam quos putatis animos addit
 Turcis uestra discordia? Nihil enim facilius quàm uince-
 re dissidentes.

re diffidentes. Vultis illis esse formidabiles? Cōcordes estote. Cur ultro uobis & præsentis uitæ iucūditatem inuidetis, & à futura felicitate uultis excidere? Multis malis per se obnoxia est uita mortalium, magnā molestiæ partem adimet concordia, dum mutuis officijs alius alium aut consolatur, aut iuuat. Si quid boni obtinget, id tum suauius, tum communius reddet cōcordia, dum amicus impartit amico, & beneuolus beneuolo gratulatur. Quàm friuola sunt, quamq; mox peritura, pro quibus inter uos tumultus est. Mors omnibus imminet, nō minus regibus, quàm plebejs. Quos tumultus ciet animalculum, mox fumi in morem euaniturū? In foribus adest æternitas. Quorsum attrinet, pro rebus istis umbraticis, perinde moliri, quasi uita hæc esset immortalis? O miseros, qui felicem illā piorum uitam non credunt, aut nō sperant: impudentes, qui sibi pollicentur è bellis ad eam iter esse, cum illa nihil sit aliud, quàm ineffabilis quædam feliciū animorum communio, cum iam ad plenum cōtinget, quod Christus tam enixe rogauerat patrem cœlestem, ut sic inter se iungeretur illi, quemadmodum ipse patri iunctus esset. Ad hanc summam cōcordiam, qui possitis esse idonei, nisi eam interim pro uirili meditemini? Ut non subito ex spurco heluone fit angelus, ita non subito ex bellatore sanguinario, martyrum & uirginū socius. Eia satis iā superq; fusum est Christiani, si pa-

rum est, humani sanguinis, satis in mutua debacchatum exitia, satis haecenus Furijs, Orcoq; litatum, satis diu quæ Turcarum pascant oculos, acta est fabula. Saltem aliquando post nimium diu toleratas bellorū miserias respiscite. Quicquid haecenus insanitum est, satis imputetur: placeat Christianis, quæ quondam prophanis placuit, superiorum malorū obliuio: posthac communibus consilijs in pacis studium incumbite, & sic incumbite, ut non stupeis, sed solidis atq; adamantinis uinculis coeat, nunquam dirumpenda. Vos appello principes, de quorum nutu potissimum pendet res mortalium, qui Christi principis imaginem inter mortales geritis, agnoscite regis uestri uocem ad pacem uocantis, existimate totum orbem diutinis fessum malis, hoc à uobis flagitare. Si quid cui dolet etiamnum, æquum est hoc publicæ omnium felicitati donare. Maius est negocium, quam ut leuibus causis debeat retardari. Appello uos sacerdotes Deo sacri, hoc studijs omnibus exprimate, quod Deo gratissimum esse scitis: hoc depellite, quod illi maxime inuisum. Appello uos Theologi, pacis Euangelium prædicare, hanc semper popularibus auribus occinite. Appello uos Episcopi, alijq; dignitate ecclesiastica præminentes, ad pacem æternis uinculis astringendam uestra ualeat autoritas. Appello uos primates, & magistratus, ut sapiētiae Regum, ut pietati Pontificum uestra uoluntas sit adiutrix.

trix. Vos appello promiscue, quicumq; Christiano no-
 mine censemini, consentientibus animis in hoc conspi-
 rate. Hic ostendite quantum ualeat aduersus potentū
 tyrannidē multitudinis cōcordia. Huc pariter omnes
 omnia sua consilia conferant. Iungat æterna cōcordia,
 quos tā multis rebus coniunxit natura, pluribus Chri-
 stus. Communibus studijs agant omnes, quod ad o-
 mnium ex æquo felicitatem pertinet. Huc inuitant o-
 mnia, primum ipse naturæ sensus, atq; ipsa, ut ita di-
 cā, humanitas. Deinde totius humanæ felicitatis prin-
 ceps & autor Christus. Ad hæc, tam multa pacis com-
 moda, tot belli calamitates. Vocant huc ipsi principū
 animi, iam uelut afflante Deo, ad concordiam propē-
 si. En pacificus ille, placidusq; LEO, signū omnibus
 extulit, ad pacem inuitans, uerēque Christi uicarium
 agens. Si uere oues estis, sequimini pastorem. Si filij,
 audite patrem. Vocat ille non titulo tantum Christia-
 nissimus Galliarum rex FRANCISCVS, qui pacē
 nec emere grauatur, nec usquam suæ maiestatis habet
 rationem, modo publicæ paci cōsulat. Hoc deniq; ue-
 re splendidum ac regium esse docēs, de genere huma-
 no quàm optime mereri. Vocat huc clarissimus prin-
 ceps CAROLVS, incorruptæ indolis adolescens.
 Nec abhorret Cæsar MAXIMILIANVS, nec de-
 tractat indyctus Angliæ rex HENRICVS. Tanto-
 rum principum exemplū, cæteros libenter imitari par-
 est.

est. Maxima plebis pars bellum detestatur, pacē orat. Pauculi quidam modo, quorum impia felicitas à publica pendet infelicitate, bellum optant. Quorum improbitas, ut plus ualeat, quàm bonorum omnium uoluntas, æquū sit nec ne, uos ipsi expendite. Videtis haætenus nihil actum fœderibus, nihil promotum affinitatibus, nihil ui, nihil ulciscendo. Nunc contrà periculū facite, quid possit placabilitas, quid beneficentia. Bellū è bello seritur, ultio trahit ultionem. Nunc gratia gratiam pariat, & beneficium beneficio inuitetur, isq; regalius uideatur, qui plus de suo iure concesserit. Non successit, quod humanis studijs gestum est: at fortunabit ipse Christus pia concilia, quæ se autore & auspice uiderit suscipi. Aderit dexter, aspirabit, fauebitq; fauetibus ei rei, cui fauit ipse plurimum, priuatos affectus publica uincat utilitas. Quanquam dum huic consulitur, & sua cuiq; fortuna melior reddetur: principibus regnum erit augustius, si pijs ac felicibus imperent, ut legibus regnent magis quàm armis: proceribus maior ueriorq; dignitas, sacerdotibus ocium tranquillius: populo quies uberius, & ubertas quietior: nomen Christianum formidabilius crucis hostibus. Deniq; singuli singulis, & omnes omnibus chari simul & iucundicritis, super omnia Christo grati, cui placuisse summa felicitas est.

DIXI.

Erasmus